

آسیب‌های فردی و خانوادگی روابط در فضای مجازی

محبوبه ابراهیمی*

مقدمه

فضای مجازی نقش زیادی در آسایش و رفاه افراد دارد، اما فرد، خانواده و جامعه را با آسیب‌های جدیدی مواجه می‌کند. آمارهای متعدد از تعداد کاربران اینترنت، نمایانگر حضور گسترده رسانه‌های اجتماعی در جامعه ایرانی است؛^۱ چنان‌که ایرانیان زمان زیادی را صرف جست‌وجو در اینترنت می‌کنند.^۲ طبق آمار رسمی، در سال ۹۶، تعداد کاربران اینترنت در ایران، به ۵۶ میلیون نفر رسیده است.^۳

الف) بایستگی بحث

آنچه در این میان مهم است، شناخت آسیب‌های شناخته و ناشناخته

---

* کارشناس ارشد مدرسی معارف.

۱. «آسیب‌شناسی شبکه‌های اجتماعی»؛ مجله پایش سبک زندگی، ش ۱، ص ۱۱۱.
۲. علی مرشدی‌زاد؛ ظرفیت‌های فراروی جهان اسلام در فضای مجازی؛ ص ۴۱۷.
۳. مشرق نیوز؛ آخرین آمار کاربران فضای مجازی در ایران؛ ۶ اردیبهشت ۹۷، mashreghnews.ir؛ به نقل از منصورامینی رییس سازمان فضای مجازی سراج در همایش فضای مجازی، چالش‌ها، راهکارها و آینده پیش رو.

این فضا برای خانواده‌ها است. قدر مسلم این است که ناشناخته بودن افراد در این فضا، عامل مهمی در جلب اعتماد و روابط صمیمی است که در بیشتر موارد به اتفاقاتی ناگوار منجر می‌شود. برای روش‌مندسازی و استفاده معقول و مشروع از فضای مجازی، بایسته است برخی آسیب‌های این روابط بررسی شود. در اینجا برای رعایت اختصار، تنها به آسیب‌های فردی و خانوادگی اشاره می‌شود.

ب) آسیب‌های فردی

روابط نامشروع در فضای مجازی، آسیب‌های فردی متعددی دارد که برخی از آن‌ها عبارتند از:

۱. آسیب اخلاقی

وقتی زن یا مرد بدون رعایت موازین شرعی و عقلی وارد روابط صمیمانه و عاطفی با جنس مخالف می‌شوند، آسیب‌های مهم اخلاقی به فرد وارد می‌شود. یکی از این آسیب‌ها، از بین بردن فضایل اخلاقی، همچون عفت است و این فضا بر کمرنگ شدن مرزهای حیا و عفت تأثیر می‌گذارد و موجب بیهوده‌گرایی، اشاعۀ مطالب کذب، شوخی‌های بی‌حدومرز، نگاه‌های آسیب‌زا، و رواج تهمت در فضای مجازی می‌شود.^۱ علاوه بر موارد ذکرشده، اتاق‌های گفت‌وگوی خصوصی بین افراد در شبکه‌های اجتماعی و نیز سایت‌ها و شبکه‌های مجازی، می‌تواند با ایجاد رفتارهای جنسی ناسالم، به گسترش فساد اخلاقی منجر شود و صدمات زیادی به بار آورد.^۲ در واقع، فرد با بیان مطالب

۱. علی رهبر؛ بیم موج؛ ص ۸۲.

۲. رضا اکبری و ام‌کلثوم دنیایی؛ جامعه‌شناسی خانواده و آسیب‌های نوپدید آن؛ ص ۱۵۴.

غیرواقعی سعی در جذب فرد مورد نظر دارد که این کذب، از جمله آسیب‌های اخلاقی جدی و مهم است که بدون شک زندگی زناشویی فرد با همسرش را تهدید خواهد کرد و در عین حال، فرد را از اهداف متعالی و زندگی توأم با اخلاق اسلامی، دور می‌سازد. مثلاً قرارهای اینترنتی و آشناکردن همسر با اینترنت و فضای مجازی، باعث شد یک مرد در سن ۳۳ سالگی درخواست طلاق کند. ماجرا از زمانی شروع شد که او اینترنت تلفن همراه خانمش را فعال کرد. او به مشاور دادگاه خانواده می‌گوید: «روزی همسرم مشغول پختن غذا بود و خیلی اتفاقی گوشی‌اش را برداشتم و وارد فضای چت شدم. فهرست را که باز کردم، اسم چند مرد غریبه را دیدم. نفس در سینه‌ام حبس شده بود. یکی یکی همه را باز کردم و خواندم. چیزی را که می‌دیدم، باورم نمی‌شد. او با چند مرد از شهرستان‌های مختلف، رابطه اینترنتی برقرار کرده و با یکی از آن‌ها قرار گذاشته بودند که او به تهران بیاید تا با هم به سینما بروند. با قیافه بهت‌زده و رنگ‌پریده، از همسرم خواستم در این باره توضیح دهد. ابتدا انکار کرد؛ اما وقتی گفتم قرار است با یکی از آنان به سینما بروی، گریه کرد و گفت: «همه چیز از ایمیل و چت شروع شده و کار به قرار گذاشتن کشیده شده است». بعد از این اتفاق، تصمیم گرفتم همسرم را طلاق دهم»^۱.

۲. آسیب‌های جسمی و روحی و روانی

رابطه نامشروع در فضای مجازی، نیازمند صرف وقت در این فضا و به نوعی اعتیاد به این فضا است و این امر، پیامدهای جسمی، روحی و

روانی متعددی در پی خواهد داشت؛ درد و کشیدگی در تاندوم‌های شست دست،^۱ بی‌خوابی، درد کمر، پشت، ماهیچه‌ها؛ خستگی و ضعف چشم،^۲ عارضه آرتروز در گردن و پا و همچنین کیست‌های مفصلی در میچ دست، مشکلات در ستون فقرات، خشکی عضلات و ماهیچه‌ها و چاقی، از آسیب‌های جسمی استفاده افراطی از فضای مجازی است.^۳ همچنین کارشناسان بر این باورند که آثاری همچون تغییر در تنفس، ضربان قلب و فشار خون که در اثر عواملی چون هیجان زیاد در فضاهای مجازی پدید آمده، ممکن است در فرد باقی مانده، باعث بروز رفتارهای خشونت‌آمیز شود.^۴

به طور کلی، استفاده بی‌رویه از فضای مجازی و ساعت‌ها چت کردن در شبکه‌های اجتماعی، فعالیت بدنی را کاهش می‌دهد و در نتیجه، سلامت فردی، خانوادگی و عمومی و همگانی را مختل می‌کند. این بی‌حرکی و کاهش فعالیت‌های بدنی، از آسیب‌های اساسی فضای مجازی در زندگی انسان‌ها است که می‌تواند با روابط در این فضا، در زمان طولانی، فرد را درگیر کند.

علاوه بر این، برخی آسیب‌های روحی و روانی حاصل از روابط مجازی در شبکه‌ها را نمی‌توان نادیده گرفت؛ افسردگی، بی‌حوصلگی، تندخویی و بدخلقی، از جمله این آسیب‌ها است.^۵

۱. اسماعیل سعدی پور؛ *دنیای دیجیتال با تأکید بر نوجوانان*؛ ص ۴۳.

۲. علی‌اکبر شاملی؛ «آسیب‌های فردی فضای مجازی از منظر اخلاق اسلامی»؛ ص ۱۷.

۳. رضا اکبری و ام‌کلثوم دنیایی؛ همان؛ ص ۱۵۵

۴. اسماعیل سعدی پور؛ همان؛ ص ۴۹.

۵. احمد امیدوار و علی اکبر صارمی؛ *اعتیاد به اینترنت*؛ ص ۲۵.

از جمله آسیب‌های روحی و روانی این روابط، آثاری است که در پی سوءاستفاده‌های افراد از این روابط در فضای مجازی صورت می‌گیرد. برای نمونه می‌توان به ماجرای دوستی دختر و پسری در واتساپ در سال ۱۳۹۴ اشاره کرد که در این ماجرا دختر با سادگی و اعتماد به حرف‌های غیرواقعی پسر، دلبسته او شد و تمام اسرار زندگی‌اش را با او در میان گذاشت. در مقابل، پسر با جلب اعتماد دختر، قرار ملاقاتی با او ترتیب داده و ضمن بودن و انتقال دختر از مشهد به زابل، با گروگانگیری و درخواست ۷۰۰ میلیون تومان از خانواده دختر، از اعتماد و اطلاعات او سوءاستفاده کرد.^۱

۳. انحراف جنسی

یکی از مسائلی که به طور چشمگیر در اینترنت و فضاهای مجازی گسترش یافته، هرزه‌نگاری و ترویج مسائل شهوانی است.^۲ در واقع، فضای مجازی امکان هرزه‌نگاری یا اشاعه مسائل جنسی را افزایش داده است.^۳ پیش از این، دسترسی به فیلم‌ها و عکس‌های مستهجن، به آسانی امروز نبود؛ طبق جدیدترین آمارها، روزانه صفحات بسیار زیادی در زمینه‌های غیراخلاقی و جنسی در اینترنت ایجاد می‌شود. عادت بیمارگونه به دیدن این عکس‌ها و فیلم‌های غیراخلاقی و پورنو، موجب بروز رفتارهای جنسی پرخطر و آسیب‌های واقعی می‌شود.^۴

---

۱. باشگاه خبرنگاران جوان؛ «عاقبت دوستی‌های مجازی برای دختر ۲۰ ساله!».

۲. علی مرشدی‌زاد؛ همان؛ ص ۴۱۲.

۳. سعیدرضا عاملی؛ خانواده مسلمان و فضای مجازی؛ ص ۱۴۷.

۴. رضا اکبری و ام‌کلثوم دنیایی؛ همان؛ ص ۱۵۶.

ج) آسیب‌های خانوادگی

علاوه بر آثار فردی، رابطه نامشروع و محبت‌های غیرشرعی در فضای مجازی می‌تواند آثار سوئی بر روابط همسران به همراه داشته باشد

۱. کم شدن روابط خانوادگی

هر چه میزان استفاده از شبکه‌های مجازی در خانواده بیشتر باشد، تعاملات خانوادگی کمتر می‌شود. تحقیقات اخیر در آمریکا نشان می‌دهد که کاربران اینترنت و رسانه‌های جمعی در مقایسه با کسانی که کاربر نیستند، وقت کمتری با خانواده می‌گذرانند.^۱ همچنین مطالعات نشان می‌دهد که کاربران شبکه‌های اجتماعی، کمتر به دیدار دوستان و بستگان خود می‌روند و به جای آن سعی می‌کنند در فضای مجازی با آنها ارتباط برقرار کنند. این افراد با اعضای خانواده خود کمتر صحبت می‌کنند و هنگامی که در کنار اعضای خانواده خود هستند، کارها و فعالیت‌های شخصی خود را در شبکه‌های اجتماعی پیگیری می‌کنند.^۲ به این ترتیب، شبکه‌های اجتماعی بر روابط خانوادگی افراد تأثیر گذاشته، موجب تغییر سبک زندگی خانوادگی می‌شود.

۲. خیانت به همسر

با ورود همسران به روابط متقابل عاطفی با افراد غریبه و تداوم و تعمیق تدریجی صمیمیت‌ها، امکان شکل‌گیری روابط با جنس مخالف در فضای مجازی زیاد شده و این عوامل، موجبات شکل‌گیری روابط

۱. همان؛ ص ۱۵۲.

۲. «آسیب‌شناسی شبکه‌های اجتماعی»؛ مجله پایش سبک زندگی؛ ص ۱۱۳.

نامشروع و گناه‌آلود بین افراد نامحرم را رقم می‌زند و به خیانت به همسر منجر می‌شود. این روند به حدی تدریجی و خزنده شکل می‌گیرد که در بسیاری مواقع، خود افراد متوجه شکل‌گیری خیانت نمی‌شوند.^۱

شواهد پژوهشی نیز مؤید تأثیرگذاری شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی در برقراری روابط فرازناشویی (خارج از چارچوب روابط زناشویی) است؛ برای نمونه، نتایج پژوهشی، رابطه شبکه‌های مجازی تلفن همراه و خیانت را نشان داده است.^۲ این رابطه، به صورت موردی، درباره شبکه‌های اجتماعی خاص و تأثیر آنها بر خیانت نیز بررسی شده است و برای مثال در پژوهشی، این نتایج حاصل شده که هر چه تراز استفاده از فیس‌بوک (یکی از شبکه‌های مجازی) افزایش یافته، از تراز هویت دینی کاسته شده و زمینه برای رفتارهای پرخطری همچون خیانت فراهم شده است.^۳

جوانی تازه‌داماد وقتی از خیانت همسرش مطلع شد، اقدام به خودکشی کرد. او وقتی از مرگ نجات یافت، از دادگاه درخواست

---

۱. فریفته هدایتی؛ «نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در ایجاد مشکلات بین همسران»؛

خبرگزاری صداوسیما، www.Iribnews.ir

۲. سیدعلیرضا افشانی و همکاران؛ «نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در روابط فرازناشویی (با تأکید بر شبکه‌های مجازی تلفن همراه)»؛ *فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی*، ش ۵۰، تابستان ۱۳۹۶ش.

۳. وحید قاسمی و دیگران؛ «تعامل در فضای مجازی شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و تأثیر آن بر هویت دینی جوانان با پژوهش موردی فیس‌بوک و جوانان شهر اصفهان»؛ *دوفصلنامه علمی پژوهشی دین و ارتباطات*، سال نوزدهم، ش ۲.

طلاق کرد. این جوان ۲۴ ساله که با این خانم در شبکه‌های اجتماعی آشنا شده بود، در یک اقدام عجولانه تن به ازدواج با او داده بود...»^۱

۳. تعارضات زناشویی

در واقع، وقتی افراد متأهل اعم از زن و مرد، به هر دلیلی در فضای مجازی وارد روابط ممنوع می‌شوند، اتفاقات ناخوشایندی در روابط زناشویی خود رقم می‌زنند که یکی از آنها تعارضات و اختلافات میان همسران است. یافته‌های تحقیقی در این زمینه، حاکی از آن است که نه تنها بخشی از تعارضات، بلکه تمام ابعاد تعارضات زناشویی از شبکه‌های اجتماعی تأثیر می‌پذیرند؛ کاهش همکاری، روابط جنسی، تحریک‌پذیری، امور مالی، رابطه با خویشان همسر، رابطه با خویشان خود، و امور فرزندان، از جمله مواردی هستند که بیشترین تأثیرپذیری را از شبکه‌های اجتماعی دارند.^۲ نتایج این تحقیق همچنین حاکی از آن است که در میان این آسیب‌ها، بیشترین آسیب در حوزه روابط جنسی و کمترین آسیب در تنظیم امور مالی است.^۳ اما به هر حال این نتایج، بیانگر رابطه معنادار بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و میزان تعارضات زناشویی همسران است.

۴. طلاق

یکی دیگر از پیامدهای روابط نامشروع در شبکه‌های مجازی، منتهی

1. <http://www.rokna.ir> (۹۶/۶/۲۴)

۲. حسین اسکندری و حمید درودی؛ «بررسی ارتباط میزان استفاده و اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی بر گرایش به طلاق و تعارضات زناشویی»؛ ص ۲۳.

۳. همان.

شدن روابط زناشویی به طلاق و جدایی است. افراد با برقراری روابط عاطفی ناسالم در فضای مجازی، از فضای واقعی غافل می‌مانند و در چنین شرایطی، زن و شوهر، به جای برقراری ارتباط صمیمانه با هم، مشغول گفت‌وگو در فضای مجازی می‌شوند و این عمل باعث افزایش فاصله میان همسران و در مراحل بعد، بروز جدایی می‌شود.^۱ خانمی با مراجعه به دادگاه خانواده دادخواست طلاق داد و به قاضی گفت: «شوهرم هر شب که به خانه می‌آید، تنها به فکر متصل شدن به اینترنت است. او دائم با دخترهای ناآشنا در فیس‌بوک چت می‌کند و در تلگرام با آن‌ها در ارتباط است. دیگر خانواده برای او معنایی ندارد. فیس‌بوک، کابوس و هووی من شده و شوهرم وقتی پای اینترنت می‌نشیند، دیگر حاضر نیست حتی برای شام با من سر یک سفره بنشیند. در واقع، شوهرم با فیس‌بوک ازدواج کرده و این موضوع، به کابوس هر شب من تبدیل شده است. وقتی کنار شوهرم می‌روم تا در جریان کارهایش قرار بگیرم، بر سرم فریاد می‌زند و صفحه کامپیوتر یا گوشی خود را برمی‌گرداند. دادخواست طلاق دادم تا مشکلات و ناراحتی‌هایم پایان یابد و او بداند وقتی می‌گوییم از تو جدا می‌شوم، دروغ نیست. درست است که پیشرفت فناوری و به‌روزشدن باید رخ دهد، ولی شوهرم زیاده‌روی می‌کند و من دیگر معنای داشتن شوهر را نمی‌فهمم».^۲

گفتنی است که این پیامد، جهانی است؛ چنان‌که در سال ۲۰۱۴، شرکت در شبکه‌های اجتماعی عامل اصلی جدایی زوج‌های چینی شناخته

---

۱. رضا اکبری و ام‌کلثوم دنیایی؛ جامعه‌شناسی خانواده و آسیب‌های نوپدید آن؛ ص ۱۵۲.

2. <http://jamejamonline.ir/online/2811857274846653879> (۹۶/۴/۲۲).

شده است. همچنین به استناد پژوهش‌ها در امریکا، شبکه‌های اجتماعی در پرونده‌های طلاق این کشور، نقش قابل‌توجهی دارند.^۱ در ایران نیز بر اساس گزارش‌ها، در یک پنجم دادخواست‌های طلاق، رد پایی از شبکه‌های اجتماعی وجود دارد و ۵۶ درصد طلاق‌ها مستقیم یا غیرمستقیم با شبکه‌های اجتماعی مرتبط است.^۲ نیز در ۲۰ تا ۲۵ درصد پرونده‌های طلاق در دادگاه‌های خانواده، کلمهٔ فیس‌بوک ذکر شده است.^۳

در پژوهشی در آمریکا با عنوان «بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی به خصوص توئیتر بر خیانت زناشویی و طلاق»، مشخص شد شبکه‌های اجتماعی با فراهم کردن زمینهٔ روابط عاشقانه با افرادی غیر از همسر، باعث خیانت زناشویی و در نهایت طلاق می‌شوند.^۴

---

۱. فریفته هدایتی؛ «نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در ایجاد مشکلات بین همسران»؛

خبرگزاری صداوسیما، www.Iribnews.ir

۲. همان.

۳. همان.

۴. سیدعلیرضا افشانی و همکاران؛ «نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در روابط فرازناشویی (با تأکید بر شبکه‌های مجازی تلفن همراه)»؛ فصلنامهٔ مطالعات امنیت اجتماعی، ش ۵۰، تابستان ۱۳۹۶ش.